

PLATON' DA TRAJİK VAROLUŞUN KÖKENSİZ KÖKENİ OLARAK

EROS

Emrah Akdeniz

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
Araştırma Görevlisi, Dr.

E-posta: ecomrade@hotmail.com

Özet

Bu bildiride arzu ile insani varoluş arasındaki temelsiz ilişkinin Platon'da Eros kavramı aracılığıyla nasıl düşünülebileceği dile getirilmeye çalışılacaktır. Platon'un eros olarak düşündüğü arzu onun özellikle Lysis, Phaedrus ve Şölen'den oluşan erotik diyaloglarında gelişimsel bir biçimde ele alınır ve arzu ile onun kökene ilişkin usdışı doğasının Platon'un Varlık kavrayışında önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Eros, Platon'un yapıtlarının tümü için geçerli olduğu savlanabilecek yaratıcı bir ilke görünümündedir ve Platon'un düşüncesinde diyalog formuyla eros arasında temel bir ilişki vardır. Bu ilişkinin odağında parçalanmış ve arada-duran varoluşuyla insan bulunur. İnsan, farklı, ayrılmış dünyalara aittir ve bu yüzden de varoluşu kökensizliğin belirtisi olan bir yersiz-yurtsuzlukla ve yabancılıkla damgalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Eros, Köken, Arada-duran, Yersiz-Yurtsuz, Yabancı

EROS AS THE GROUNDLESS FOUNDATION OF TRAGIC EXISTENCE IN PLATO'S THOUGHT

Abstract

This paper aims to articulate the groundless relation between "desire" and "human existence" by analyzing Plato's conception of Eros. It was treated especially by Plato in some of his dialogues such as Lysis, Phaedrus and Symposium and it is possible to say that desire and its irrational nature which is about the origin is the main point for Plato's ontology. In Plato's corpus, desire as eros can be argued to have a creative function and there is an essential relation between dialogue form and eros in Plato's thought. There is human being- with its divided and in-between trait- at the center of this relation. Human being belongs to different, divided worlds and because of this his existence is to be qualified in terms of homelessness and strangeness.

Key Words: Plato, Eros, Origin, In-between, Homeless, Stranger

JEL code: Z

Giriş

Kimi diyaloglarına bakıldığı zaman Platon'un erosun *neliği* ve *nasıllığı* sorunu üzerinden bir tür arzu söylemine ulaştığı ya da arzu felsefesi yaptığı söylenebilir. *Şölen*'de Sokrates aracılığıyla aşkın ya da arzunun bir *eksikliğin* arzusu olarak hep kendinde olmayana yöneldiğini, dolayısıyla ancak sahip olmadığı şeye ilişkin bir yönelimselliğin ifadesi olduğunu ileri süren Platon sadece aşka değil, temelde insana ve insan olmanın beraberinde getirdiği ilişkiselliğin, bilginin ve bilgeliğin doğasına dair ipuçları verir.(Platon,2000:199d/200e) Bu ilişkiselliğin anlamını

insanı belirleyen bir *eksiklik* üzerinden insanın insanla, kutsalın alanı olarak tanrılarla, yeryüzüyle ve buradaki konumuyla ilgili olarak gerçekleştirdiği yaşamsal etkinlikleri oluşturur. Platon'un düşüncesi aracılığıyla "Arzunun bileşenleri nelerdir? Arzu bir sebep mi yoksa sonuç mudur? Sokrates'in bilgeliği nerede yatar? Bilgiyle arzunun ilişkisi nedir? Arzu olmaksızın varoluşu açıklamak olanaklı mıdır?" türünden varoluşun kökenine ilişkin soruları gündeme getirmek ve bu bağlamda *eksikliğin* varoluşun özünde ve Platon'un düşüncesinde ne denli belirleyici bir vurguya sahip olduğunu görmek olanaklıdır. "Eros'un iki farklı parçayı bir bütün haline getiren bir aracı, bir daimon olduğu" (Platon, 2000:202e) savı ile Sokrates'in Diotima'yı ima ederek aşka ilişkin öğrendiği her şeyi aslında bir kadından öğrendiğini ileri süren savı ilkin arzunun aslında *arada-bulunan* bir varoluşa bağlı olduğunu, ikincil olarak da *başkalığın*, *farklılığın*, *ötekinin* açığa çıktığı *ayrimsal* bir söylemin böylesi bir varoluştan ayrı tutulamayacağını dile getirir. Bu bağlamda Platon'un söyleminde *ayrimsal* olanın göz ardı edilemez bir önemi olduğunu ve erotik olanın bizzat *ayrimsal* olanın açılımına denk düştüğünü söylemek olanaklı görünür. *Eksikliğin* söylemi olarak arzunun söylemi, *ayrımın* söylemi olarak yaratıcı bir biçimde işler ve bu bağlamda Platon'da vurgu bir tür *kökensel kopuş* üzerinde yoğunlaşır. Diotima'nın kişiliğinde Platon'un Sokrates aracılığıyla dolayımamada bulunduğu *ayrimsallık*, arzunun nedeni olarak görülen ö/Öteki aracılığıyla kurulan ve bu bakımdan *eksik* varoluşun doğasını karakterize eden ilksel ve kurucu bir ilişkiye dair yorumlanabilir. Bu bağlamda denilebilir ki Platon'un diyaloglarının dramatik yapısı ve bu dram sahnesinde dile getirilenler insanın arzu belirlenimli ya da *yokluk* yönelimli "doğasına" ilişkin kökensel bir açılımın ifadesidir. Böylesi bir açılımın özünü ise insan varoluşunun *kopuş* ya da *ayrılma* ile birlikte yüz yüze kaldığı ve denetim altına alamadığı bir yazgıyla bağlanmış olması oluşturur. Bu yazgıyı Platon'un söylemi bağlamında varoluşun *burada-bulunuşunu* anlamlandıran bir *Öteki* olarak düşünmek olanaklıdır. Burada söz konusu olan kendi kendine yetemeyen, tek olamayan, eksik, yitimli, temelini kaybetmiş, yabancılaşmış bir varoluştur ve bu varoluşsal durum *özneliğe* işaret etmektedir.¹ Platon'un arzu söyleminde özne tamamen kapsanması ya da tüketilmesi ve bu anlamda denetim altına alınması söz konusu olmayan aşkınsal bir *Öteki* dolayımında belirginleşen ve ancak böylesi bir *Öteki* aracılığıyla olduğu hale

¹ Özne terimi düşünceye her ne kadar yolunu Descartes'in açmış olduğu moderniteyle birlikte girmiş olsa da Platon'un diyaloglarında varlık bulan karakterleri, arzunun belirleyici olduğu bir düzlemde yer alan yabancılaşmış, kökenini arayan devinim halinde özneler olarak yorumlamak olanaklı görünmektedir; bu bağlamda Platon'un söyleminin hakikati arayan, kökenini kaybetmiş öznelerinden söz etmek olanaklıdır.

gelen bir oluşumu ifade eder. Bu bağlamda Platon'da ideaların alanı olarak *mitos*'un alanı, dile gelmez, dilin sınırları içine çekilemeyen, adlandırılmayan, yani arzunun alanına işaret eder. Başka bir deyişle Platon'un söyleminde arzunun ancak bilinemez, ulaşılamaz bir Öteki bağlamında anlaşıldığı ileri sürülebilir. Aracılığıyla devinimin olduğu, anlamsal kurgunun çatıldığı, iç içe dünyaların açıldığı bilin(e)mez Öteki, parçalanmışlığın ve ayrı düşmüşlüğü merkezlessiz kıldığı öznenin eksikliğini kapatma olanaklılığına işaret eder. Dolayısıyla Platon'un arzu söylemi mutlak anlamda aşılabilir bir Ötekiliği ön plana çıkartır. Odağında dile sahip öznenin olduğu bu varoluş tasarımında, gösteren, daima bir kaybı, şimdi, burada olmayanı, yani bir Ötekiliği imler ve bir daha ele geçirilemeyecek kökensel bir kaybın ikamesi olarak var olur. Bu durumda daima öteki olarak bir yokluğu imleyen dil, yerine geçtiği temel eksikliği, boşluğu kapatmaya, doldurmaya çalışacak biçimde işler. Söz, bu bağlamda Varlığa ulaşmak ister ve özneyi de içine alan kesintisiz bir devinime aracılık eder. Bu devinimi sağlayansa kopmuş ve ayrılmış olmanın kökeni ya da yurdu olarak okunabilecek Ötekidir. Bu bağlamda Platon'un ve diyaloglarının önemi tam da sözün, özü yokluk olan Varlığı karşılayamaması hakikatinde ortaya çıkar. Odağında söz olan diyaloglarında Platon sözün peşinden hakikate, başka bir deyişle bütüne ulaşmaya çalışan karakterleri resmeder. Diyalog bu yönüyle yaşamın açılımı olarak görünür. Varlığa ulaşamayan sözün, yerine geçtiği "doluluğu" bir eksiklik karakterinde tekrar etmeye başladığı yer diyalogların sahnesidir. Dil kendini tamamlayamayan hakikatin kesintisiz tekrarlar zinciri olarak işler ve söz, devinimini sözü karşılıklı olarak alıp veren iki yitimli özne aracılığıyla varlıkla ve ö/Ötekiyle olan, temelini kopuşun belirlediği kökensel ilişkide gerçekleştirir. Böylece yitimsizlikleri içinde özneler eksikliklerinin yarattığı arzu aracılığıyla birbirleriyle etkileşim içinde bilgeliğin ardı sıra açılan olanaklılığa yürürler. Bu bağlamda Platon'un arzu söyleminde ulaşılması olanaklı olmayacak bir yansıtım (projeksiyon) olarak varlığın, yetkinliğin, birleşememenin vurgusu bulunur. Bu nedenle Platon kayıp olanın dilde yeniden var edilebileceği ve arada-olmanın böylesi bir daimonik ya da erotik arayışa karşılık geldiği imasında bulunur. *Arada-olan* bir varoluş olarak insan, arada oluşunu imleyen söze/dile bağlanmıştır ve yaşamı kökensizliğinin yansıtması olan bir dilsellik içinde kurulmaktadır; böylece insanın aynı zamanda *yok-lukça* belirlendiği, *yok-lukça* belirlenmeninse arzu dolu bir varoluşa işaret ettiği ve bunun da diyalogların kökensel anlamına ışık tuttuğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda diyaloglar bizim yeryüzündeki varoluşumuzu, bu varoluşun özü olan erotizmi, eş deyişle trajikliğimizi açar. Başka bir deyişle Platon'un diyalogları kendini yalnızca dil olarak dilde gösteren arzunun, doldurulamaz bir *yok-luğun*, dindirilemez bir özlemin ifadesi ve ikamesi olmakta ve bu bağlamda arzu

söyleminin olanaklılığına ve bu olanaklılığın açığa çıkardığı hep sınırdan duran trajik varoluşa odaklanmaktadır.

1-Platon ve Sınır

Platon'un 'Şölen', 'Phaedrus' ve 'Lysis' diyalogları başta olmak üzere 'Savunma'dan 'Devlet'e ve 'Phaidon'a uzanan bir dizi diyalogunda arzuyu hakikat, aşk ile aşkınlık arasındaki ilişkiye değgin, ya da başka bir deyişle varoluşumuzun ne demeye geldiğine ya da yeryüzündeki yerimizin olası anlamının ne olabileceğine ilişkin bir sorgulamanın ön plana çıktığını söylenebilir. Yeryüzündeki yerimizin ne olduğu, başka bir deyişle ne biçimde var olduğumuz ise doğrudan doğruya eksikliğe yazgılı yapımıza ve bu bağlamda arzuyla, erotik olanla kurmak zorunda olduğumuz özsel ilişkiye işaret eder. Bu özsel ilişki aynı zamanda öznenin kendi kendisiyle kurduğu ilişkinin de olanağı anlamına gelir ve bu haliyle varoluş, özünde ötesine geçerek ardında bırakamayacağı bir yabancılığı taşır. Bu bağlamda Hyland'ın da vurguladığı gibi: "Eros bir tanrıdan çok 'yabancılaşmış' insan doğası olarak anlaşılabilir."(Hyland, 1995:116) Eros'un özü yabancılığa ait insan doğasını ifade etmesi, düşüncenin, felsefi etkinliğin de bu yabancılaşmış doğanın bir sonucu olarak yorumlanabilmesinin önünü açar. Kısacası Platon'u ve onun diyaloglarını kökensel bir yabancılığın, yersiz yurtsuzluğun, hep sınırdan olmanın bir görünümü olarak düşünmek olanaklı görünür. Platon'un diyaloglarında sahneye çıkan Sokrates, sınır bir varoluş sergileyerek böylesi bir yurtsuzluğun somut ifadesi haline gelir. Yurt, yurtsuzluk, kökeni arama ve kökene dönmeye çabalayış kendi kendisiyle örtüşemeyen, özün varoluşu kapsayamadığı yitimli bir varlık kipine işaret eder. Tamamlanmadığı ve temel bir eksikle belirlendiği için sürekli arzulayan varoluşuyla özne, beraberinde sınır ötesine geçme olanağı anlamında sınırsızlığı getiren ve kendisinde sınır olan bir noktada konumlanır. Bu sınırı sürekli devinim halindeki yapısıyla açık tutan özne bu açıklığı diyaloglarda görünür hale gelen bir arayışta sürdürür. Arayış, öznenin öncesinde yer alan ama özneyi öteye uzanımı içinde aşkınsal olanla kurduğu ilişkide devindiren bir tamamlanma diyalektiğinde somutluk kazanır. Miller'ın da dile getirdiği gibi: "Platon'un metafiziği daima her yerde olması gerekenden çok mevcuttaki yokluğa işaret eder. Bu, kesinlikle duyusal doğrudanlığın dünyası ile haz ilkesinin ötesinde yer alan formlar öğretisinin hayranlık verici bir doğrudanlıkla kurduğu aşkınsal tamamlanmanın arasındaki boşluktur."(Miller, 2007:120) Platon'un diyalogları özünde eksikliğin olduğu bir varoluşun, hep mevcuttaki yoklukla karşılaşmakla sonlanan arayışını resmederek bu varoluş aracılığıyla öznenin yeryüzünde sergilediği yabancılığa tanıklık eder. Başka bir deyişle Platon, Sokrates'in kişiliği aracılığıyla öznenin içinden yansıyan

boşluğun yarattığı yabancılığı gösterir. Bu yabancılığı içinde: “Sokrates yalnızca derin içselligi anlamında makul bir biçimde ‘dışarıdan düşünür.’” (Miller, 2007, 132) ve dışarıdan düşünerek de haz ilkesinin ima ettiği sınırların dışına taşar. Bu noktada ilginç olan Platon’un bir sınır varoluşu olarak sözün peşi sıra giden filozofun sahneye çıktığı diyalog yapısını bu yabancılığın ve öznenin hakikatle kurduğu parçalanmışlığın sonucu olan yetkinlikten uzak ilişkiyi sergileyebileceği bir alan olarak seçmesidir. Diyaloglar bu bakımdan içinde hakikate ulaşmanın birbirinden farklı biçimlerde görüldüğü ve bu anlamda da öznenin yitimsizliğinin ima edildiği bir varoluş alanı olarak görünür. Bigeliğin peşi sıra aşkla giden özne diyaloga girdiği ötekiyle aradığı ve sorguladığı kavrama ilişkin bütüncül bir söylem oluşturamaz.

“Sözcük anlamı olarak bilgelik sevgisi olan felsefe bütünü bilgisini gerçekleştirmeye çalışır. Eğer olanaklı olsaydı bu bilgelik tekil, türdeş bir konuşmada, yani içinde doğa bilimlerinden tarihe, sanat ve dine uzanan ve bilimin bütünü kuran ayrışık parçaların başarılı bir biçimde bütünleştiği bir mantıkta dile getirilirdi (...) diyalogların da gösterdiği gibi Platon bütüne ya da bilgelige ilişkin bütüncül, türdeş bir konuşmanın olanaksız olduğuna inanır. Diyaloglar bizzat bu durumun kanıtıdır. Elbette diyaloglar Platon’un felsefi konuşmalarıdır; fakat onlar aynı zamanda mitlerin, teatral olanın, şiirin hatta görsel yardımcıları mantıksal akıl yürütmelerin de iş başında olduğu ayrışık konuşmalarıdır. Diyaloglardaki ayrışık konuşma biçimi tekil ve türdeş bir bilgelik biçiminin olanaksızlığına işaret ederken aynı zamanda Platon’un bütünü ayrışık doğasını en iyi biçimde dile getirme çabasını da kurar.”(Hyland, 1995:99-100)

Bütünü ayrışık doğası öznenin hakikatle kurmaya çalıştığı *parçalı* ilişkiye denk düşer. Bu, birbiriyle bütünleşemeyecek dünyaların hiç birine ait olmayan ama sürekli olarak ayrı kaldığı yurda hasret duyan ve bunun için de arayışını sürdürerek arzulamaya devam eden ve böylece sınırın ötesine geçmeye çabalayarak kendini en “yetkin” biçimde kurmaya çalışan ve bu özelliğiyle zaten sınırın kendisi olan özneye işaret eder. Bir sınır varoluşu olarak öznenin hakikat arayışının teatral bir yapı içinde birbirinden farklı biçimlerde görünür olmasını bir olumsuzlama ve bir olumlamadan oluşan ikili bir görünüm bağlamında yorumlamak olanaklıdır. Bunlardan ilki diyalektik söylemin içinde öznenin varlıkla kurduğu ilişkinin yansıması olarak oluşan açmazlar biçiminde ve ikincil olarak da temeldeki boşluğun dile gelemeliğine ya da dile getirilemezliğine ilişkin mitik söylem biçiminde.

2-Diyalektik Söylemin Açmazı (Varlık Yanılgısı)

Platon’un kullandığı teatral yöntem insani varoluşun bulunduğu simgesel alanı kesintiye uğratmayan ve yaşamı olduğu, görüldüğü biçimiyle resmetmeye çalışan dramatik yapısıyla insanın *dünya-içinde-bulunuşunu* ve içinde bulunduğu durum

üzerinden nasıl olup da *aşkınsal* bir devinimi gerçekleştirdiğini göstermeye çalışır. Yaşamın görüldüğü biçimiyle yansıtılmaya çalışılması, öznel arası ilişkilerin *diya-logotik* karakteri dolayımında gerçekleşir. Sözün karşılıklı alınıp verilmesine ve böylece *hakikate* ulaşmaya çalışılmasına dayanan Platonik diyalektik özünü ise kökende yatan eksikliğin yansımaları olan temel bir olumsuzlamanın *etkisi* belirler. Söz konusu *etkinin* diyaloglarda kendini gösterme biçimi ironidir. İroninin göze çarpan temel özelliği ise kendi içinde tersine dönüşen durumlara ilişkin olmasıdır. İleri sürülen önermenin içeriğinin tam da ileri sürülenin tersine döndüğü ironik durumun en açık örneğini Sokrates'in bilgelik konusunda somutlaşan ve aslında bir tür çıkmaza varan tavrında görmek olanaklıdır. İroni diyaloglarda Sokrates'in karşısında bildiğini savunan ve böylece bir konu hakkında *mutlak* tanımlamalara ulaşabileceğini savlayanların içine düştüğü durum olarak deneyimlenir. Başta iddia edilen görüş, *söz* alıp verişin sonunda Sokrates'in savunduğu görüş haline gelirken Sokrates'in savları da karşı tarafın savunduğu görüşün savları haline gelir. Belli bir konudaki *eksikliğin* giderilmesi ekseninde gelişen diyalogun sonunda her iki tarafın da içinden çıkamadığı bir *açmazın* içine düşülür. Böylece bir şeyin bilgisine *bütünlüğü* ve *yetkinliği* içinde ulaşılabilirliğini savunanlar, içine düştükleri çıkmazda *eksikliklerinin*, *tamamlanmışlık* anlamında bilgeliğe ulaşmalarının olanaksızlığını görerek bir tür farkındalığın canlı kanıtı haline gelirler. Bu bağlamda ironinin bize *yerimizi* anımsattığını ve nasıl bir *boşlukta* durduğumuzu, ne biçimde devindiğimizi ve boşluğu doldurmak için ne yapmaya çalıştığımızı gösteren bir iç görü kazandırdığı söylenebilir. Diyaloglarda ironinin devreye girdiği ya da ortaya çıktığı durum bir *olumsuzlamadır* ve *olumsuzlama* kendini *eksikliğe* dayalı bir varoluşun doğal sonucu olarak göstermektedir. Gerek Şölen'de gerekse de Phaedrus'ta altı çizilen nokta, insani varoluşun aşkla olan kopmaz bağıdır ve aşkın söz konusu olduğu her durumda da kaçınılmaz bir *eksikliğin* varlığı söz konusudur. Agathon'la kurduğu diyalogda Sokrates'in de belirttiği gibi: “(...) arzu duyan bir insan elinde bulunmayan ve o an mevcut olmayan bir şeyi arzu ediyor demektir. Sahip olmadığı, kendisinin bizzat öyle olmadığı, eksikliğini duyduğu şey, işte onun arzusunun, aşkının nesnesi olan şeydir.”(Platon, 2000:200e2-6) Öznenin bu süreçte deneyimlediği kendi *tamamlanmamışlığıdır*. *Tamamlanmamışlık* Platonik diyaloglarda iki farklı biçimde görünür. İlk kendi *doluluğunun* aslında *boşluk* olduğunu görenlerin içine düştüğü açmazlar biçiminde ve ikinci olarak da bastırılmış *boşluğu* ötekine yansıtarak arzularını bir tür yanılısamanın içinde sürdürenlerin içine düştüğü açmazlar biçiminde. Bu bağlamda diyalogların en göze çarpıcı tarafını konuşmanın başında bir kavrama ilişkin bilgiye sahip olanların- aynı konuşmanın sonunda hakkında bilgiye sahip olduklarını ileri sürdükleri konu üzerinden- kendi varoluşsal *boşluklarıyla* karşılaşma

deneyimleriyle kendi *boşluklarını*, bu boşluğu doldurmada yardımcı olabileceği sanılan öteki üzerinden kapatmaya çalışan öznelerin *boşluk* deneyimlerinin oluşturduğu söylenebilir. Her iki durumda da esas olan diyalogun öznenin kendi varoluşundaki *temel eksikle* karşılaşmasının önünü açan bir yol olmasıdır. *Boşluk* deneyiminin ikinci biçimi en açık biçimiyle Şölen'in sonlarında Sokrates'le Alkibiades arasında gelişen bölümde görünür. Aşık bu ilişkide parçalanmanın görünümü olan *sözün* büyüyle *tamamlanabileceğini*, *eksikliğini* giderebileceğini sandığı ötekine doğru çekilir; çünkü Phaedrus'ta Sokrates'in de belirttiği gibi“ (...) Aşığın ruhu aramayı sever ama neyi sevdiğini bilmez; anlamaz, başına ne geldiğini bilemez, sanki ötekine bakmakla bir hastalığa yakalanmış gibidir”(Phaedrus,256d) Yakalanılan bu hastalık Alkibiades'in Sokrates'i tarif ederken kullandığı bir sözcükle, *eksiksizliğin* temsiline dönüşen *agalmata* ile ifade edilir. (Platon, 2000: 216e) Sokrates'i içi açıldıkça *yetkinliği*, *güzelliği*, *bütünlüğü*, *tamlığı* görülebilen ve böyle olmasıyla da aslında *doluluk* örneği olan bir *heykele*, *surete* benzeten Alkibiades kendi varoluşunun taşıdığı *eksikliğin* tam tersi olarak yorumladığı bu yetkinliğin büyüyle kendinden geçen, adeta hasta olan ve arzusunun nesnesini ele geçirmeye çalışan, fakat bunda bir türlü başarılı olamayan özneyi temsil eder. Alkibiades'e göre Sokrates'in *tamlığının* kanıtı onun hiçbir şeye gereksinim duymayan, kendini önemsiz gösteren ve bağımsız kişiliğine işaret eden ironisinde saklıdır (Platon, 2000:216-e) Sokrates'in ironisi Alkibiades gibi kendi *eksikliğini* öteki üzerinden kapatabileceğini düşünen ve bunun için de *eksikliğini* karşı tarafa yansıtan öznenin, ötekinin *eksikliği* anlamında bastırılmış *eksikliğini* açığa çıkartarak *boşluğun* deneyimine *yer vermesinde* yatar. Alkibiades varoluşunun özünü oluşturan *temel eksikliği* ortadan kaldıracak olanın başka bir özne olduğunu düşünür; bu özne Sokrates'ten başkası değildir; çünkü Sokrates her ne kadar bilmediğini söylese de dile getirdikleri sonucu ortaya çıkan keskin ironi Alkibiades'e göre sadece bir yanıltmacadır ve bu yanıltmacanın altında eksiksiz bir Sokrates portresi yatmaktadır; oysa Alkibiades'in yetkin Sokrates portresine karşın Platon'un Sokrates'i eksikliğin farkında olan ve bu nedenle sürekli arayış içinde olan bir öznedir ve bu eksikliğin sonucu olan arayışı içinde Alkibiades'in arzusunun reddetmesi kaçınılmazdır; çünkü Alkibiades'in Sokrates'ten istediği şey Sokrates'i de arayışa sürükleyen, ardı sıra gitmesine neden olan *tamamlanamaz* ve ikame edilemez *eksikliğin* ifadesidir ve ikilinin arasındaki ilişki bir arzulama ve reddetme diyalektiği bağlamında canlı tutulmaktadır; çünkü ilişkinin odağında *arzu* vardır; *arzunun* olduğu yerde *eksiklik*, *eksikliğin* olduğu yerde de *arayış*; bu anlamıyla erotik süreç bilgeliğe ulaşmanın yoludur ve Sokrates de böylesi bir arayışın içindeki *eksik* öznenin ifadesi olmaktadır. Mutlak arayışın ifadesi olan bilgelik, insanın özünün *temel eksikğin* etkin olduğu bir *boşlukla* belirlendiği biçiminde özetlenebilir. Bu, trajik deneyime denk düşen ve erotik sürecin

karakteristiğini oluşturan temel bir durumdur. Miller'ın da belirttiği gibi "Sokrates'in kabulünde Eros, Diotima'nın konuşmasının da gösterdiği gibi, olumlu bir öz değildir ve daha çok varoluşla yok oluş; ölümlüyle ölümsüz; çirkinle güzel arasında yer alan ve Alkibiades'in arzusunu, yalnız bu arzuyu yadsıyarak verebilen daimonik bir araçtır. (Miller, 2007:127) Bu bağlamda arzunun kökensel bir eksiklik olarak tanınması Sokrates'in erotik ustalığının özünü kurar; başka bir deyişle bu erotik ustalığın özünü yitimlilik anlamında *boşluğun*, *eksikliğin* tanınması oluşturur. Bir tür yadsımayla, olumsuzlamayla ilgili olduğu ileri sürülebilecek olan ironi bu bağlamda bir tür "(...) negasyon olarak, özellikle de negasyonun deneyimlenmesi olarak (mantıksal negasyonun tersine) genelde güçlü bir yitimlilik örneği olarak sergilenir. Böylesi bir negasyon/yitimlilik (kişinin arzusunun ya da hak ettiği bir ödülün) reddedilmesinden (kişinin özgürlüğünün) kısıtlanmasına dek uzanan ve hemen hemen hepsi de Sokrates'in başına gelmiş olan çeşitli biçimlerde anlaşılabilir." (Hyland, 1995:97) Fakat çeşitli biçimlerde anlaşılan ve diyaloglarda iki biçimde ortaya çıkan ironiye neden olan *olumsuzlamanın* en temel özelliğini kendini gösterenlerden kurulu akışkan bir ağ olarak dilde, gösterenle gösterilenin zincirleme ilişkisinde gösterenin hep bir *boşluğa* varması biçiminde gerçekleştiren ve bu nedenle de trajediye yol açan dramatik bir yapının işleyişi oluşturur. Özünde trajik öğenin bulunduğu söylenebilecek diyaloglar ilk biçimiyle ortaya çıkan *boşluğu*, ikinci biçimiyle de bastırılan *boşluğu* ele verir; parçalanmışlığın bir ifadesi olan dil, Sokrates'in başkahraman seçildiği diyaloglarda açmaz olarak görünür. Karşılıklı *sözün* alınıp verilisinde *söz* daima çıkışı olmayan bir düğüm noktasına getirerek *eksikliğin* ifadesi olan ve kendini dilde açan *gerçeğin* hakikatine ulaştırır. İnsan *eksik* bir varoluştur ve yitimliliğinin içinde bu yitimliliğin ifadesi olan dil hattında mutlak hakikate, tam bilgeliğe ulaşması olanaklı görünmemektedir. Bununla birlikte eksiklikle belirlenen varoluş *aşkınısallığı* olanaklı kılan bir *olumluluğu* da getirir. Hyland'ın da belirttiği gibi: "İnsanın tüm arzusu deneyimlenen bir eksikliği yadsıma devinimidir; ama bu deneyim aslında olumsuz değildir. Burada söz konusu olan bu tamamlanmamışlığı aşma, onu Aufhebung anlamında başarmadır. Eros insan doğasını böylece diyalektik kılar" (Hyland, 1995:108) Dolayısıyla diyaloglarda her iki biçimde de açığa çıkan ironi, *boşluğun* ifadesi olmasıyla aynı zamanda olumlayıcı bir olumsuzlama olarak iş görür. Bu bağlamda diyalogların açığa çıkardığı hakikat tüketici anlamda, bütünsel doğaya sahip yetkin bir konumun, durumun olanaklı olamayacağı yönündedir. Diyaloglar aracılığıyla görünen ironi- her iki biçimiyle de- metafizik geleneğin bilgi tasarımı anlamında varlık yönelimli anlayışını kesintiye uğratar, daha doğrusu varlığın özünde bulunan açmazların yüzeye çıkmasını sağlar. Bu haliyle diyalogların zaten varoluşun özünde yatan ironi

aracılığıyla üzeri örtülen *boşluğu* ortaya çıkaran ve bu nedenle de kendinden emin öznenin sağlam görünen duruşunu sarsarak söz konusu öznenin kendi üzerine kapanmasını ve ardından kendini sorgulamasını sağlayan kritik bir işlevi olduğu söylenebilir. İnsanın kim ya da ne olduğu ise Platon için insanın kökeniyle bağlantılı olarak mitik bir söylemin ve böyle bir söylemle bağlantılı olarak da varlığa giden yolun olanağını gündeme getirir.

3-Mitik Söylem ve Varlığın Yolu

Kendini diyaloglar boyunca çeşitli *açmazlar* biçiminde gösteren ve böylece sınırlılığın ve yitimsizliğin farkına varılmasını sağlayan '*İdea*'lar alanı, kopulan bir bütünlüğün ve yeniden ele geçirilmek istenen yitik bir geçmişin mitik ifadesi olarak düşünülebilir. Mitik söylem bu bağlamda Platon için aynı ironide olduğu gibi çözülemez ve bilmececi olan bu kökensel duruma işaret eder ve ötekiliğe ilişkin temel eksiğin ikamesi olan ve simgesel alanın dışında kalan bir yansıtma gibi durur. Bu nedenle "Sokrates, adlandırılmazı, dile getirilemezi aramayı sürdürebilmek adına aşk çıkmazını mit aracılığıyla muhafaza eder." (Rosler, 2007:278) Bu bağlamda yetkinlik anlamında tamlığın alanı olan *Hakikatin/İdenin* alanı aynı zamanda mutlak ötekiliğin alanı olarak *diya-logosun* merkezindeki *sözün* aracılık ettiği bir *anımsamanın* da yitik alanı olur; tersine dönüşün, yani ironinin açığa çıktığı Sokratik durum tam da böylesi bir anımsamanın yeridir; zira "Platon'un Sokrates'inin söz konusu olduğu durumda onun bilgisizliğinin farkında oluşu İdelerin kısmi de olsa anımsanmasından ayrı tutulabilir değildir." (Scott-Welton, 2008:186) Bu bağlamda Platoncu mit sanki gündelik yaşamın akışındaki parçalanmış özneye bilinçdışını gösteren, kayıp kökeni, sınırın ötesini gösteren ve bu haliyle düşleri anımsatan bir söylem gibi var olur. Simgesele girmeden önceki herhangi bir deneyimin saptayamayacağı bir duruma işaret eden *köken*, olumsuzlamanın, temeldeki eksikliğin geriye dönük ama ileri yansıtılmış bir tasarımı olarak simgeselin alanındaki her türlü anlaşılabilirlik sınırlarının *ötesinde* yer alır; başka bir deyişle mit *ötekilik* olarak kökenin yabancılığına ilişkin bir söylem gibi işler. *Ötekiliğin* uzamı kayıp idelerin, kökenin, kökende yatan *boşluğun* anımsanmayı bekleyen alanıdır ve böyle olmasıyla da sevenle sevilenin *diya-logos* etkinliği aracılığıyla birbirlerini etkilemelerine yol açan arzusun alanıdır; sevilenin sevene sevenin de sevilene dönüşmesi bağlamında gelişen erotik ilişkinin temelindeyse kökenin anımsanarak deneyimlenmesi vardır; başka bir biçimde dile getirilecek olursa sevenle sevilenin *söz* eksenli *arzu* merkezli karşılıklı dönüşümünün altında, öznenin kendi *eksikliğini* ötekine yansıtması ve her iki öznenin de diğerinin ötekiliği ve barındırdığı *boşluk* dolayımında kökensel *boşluklarını* ve yetkinlik/bütünlük anlamında ayrı kaldıkları yitik *özlerini* anımsamaları yatmaktadır. Bu bağlamda

bir zamanlar sahip olunan ama artık *eksiklik* olarak deneyimlenen kökendeki bütünlük ve ayrı düşülen ideler anlamında yetkinliğin alanını *söz* ekseninde ardı sıra gidilen güzel biçimlerin *ötesinde* yer alan iyi olarak ve iyi'yi de eksikliğin doğal sonucu olarak varoluşun kendi ölümsüzlük imgesini arayışının öyküsü olarak düşünmek olanaklıdır. Bu bağlamda iyi, eksikliğin ikamesi olarak gerçekleştirilenleri ve *diya-logosun* bu konudaki kritik önemini dile getirir. Miller'in da vurguladığı gibi: "(...) Eros asla (güzellik, bilgelik, zenginlik, mutluluk) gibi belli bir iyiyi temsil etmez; tersine yalnızca iyinin ardındayken tam olarak gerçekleştirilenleri temsil eder." (Miller, 2007:107) Böylelikle mitik söylem aracılığıyla insanın *arada-bulunan* konumunda yetkinlikle yitimsizliğin *kapatılmaz mesafesinde* nasıl devindiği ve kendini var etmeye çabaladığı görünür hale gelir. Gerek Şölen gerekse de Phaedrus diyaloglarında Platon tam mevcudiyet, yetkinlik anlamında mutlak arzunun gerçekleşme alanı olarak düşünülebilecek dile getirilemez alanın, yani sınır ötesinin aşamalı olarak resmini çizmeye çalışır; Şölen'de eksikliğin yönlendirdiği güzel bedenlerin biçimlerinin ulaştırdığı sınır ötesinin, yani iyinin alanı Phaedrus'ta mitik bir söylem aracılığıyla göz önüne serilir; burası hiçbir zaman için ulaşılamayacak ya da ulaşılsa bile *insan olmanın* sınırlarının geride bırakılmasına neden olacak *olanaksızın* alanıdır ve bir olanaksızlık alanı olarak ilkin varoluşun nedeni ve etkisi ama aynı zamanda ulaşılmaya, dönülmeye çalışılan bir hedef olarak da insanın geleceğine dönük etkinliklerinin oluşturucu koşuludur; bu bağlamda "Platoncu mit yalnızca insanın umutlarını yansıtan değil fakat aynı zamanda bunları gerçekleştirmeyi de arayan bir ayna görevi görür.(Griswold,1996:147) Bu aynanın iki tarafındaysa *söz* ekseninde birbirlerinin karşısında bulunarak öteki dolayımında kendi eksikliklerini görmeye çalışan öznel konumlanır. Bu bağlamda mitik söylemin varoluşun trajik özünü açan, insani varoluşun özünde nasıl bir yapıcı *boşluk* olduğunu görmemize olanak sağlayan ve bu anlamda Platonik diyalog biçiminin ayrılmaz bir parçası olarak iş gören bir **söylem** olduğunu ileri sürmek olanaklı hale gelir. Bu aslında insanın özünün erotik olduğunun bir ifadesidir ve erotik öz beraberinde insanın aşkınsallığına ilişkin bir olanaklılığı da gündeme getirir; çünkü "İlkesel olarak tamamlanmamış oluşumuzun, bunu deneyimlememiz ve aşmaya çalışmamızın tüm yolları erotik doğamızın açılımıdır."(Hyland, 1995:115) ve bir olanaklılık olarak erotik özümüzün açılımı bu özün ait olduğu kökenin mitik karakteri ile bu mitik karakterin ima ettiği dönüşüm olanağını ortaya koyar. Böylece bütünlüğün ifadesi olarak eksikliğin yansıması olan mitik alanın sınır ötesi ve mutlak yabancılık anlamında ötekiliği, dönüştürücü olana ilişkin bir alanın olanağına işaret ederek insanın özünde yatan olanaksızlığa değgin güçlü bir çağrı ifadesi taşır. Bu başka

bir ifadeyle sözlerden sessizliğe dönüşün Platonik diyaloglarla nasıl bir bağlantı içinde olduğunu da bakılmasına yol açar.

4-Sözcüklerden Sessizliğe Dönüş ya da Olanaksızın/Trajiğin Deneyimi

Diyalektik sürecin açmazlar olarak açığa çıkardığı varlığın yitimliliğine ilişkin işaretlerle mito-poetik söylemin *anımsanmaya* çağırdığı yitik köken imasına ilişkin işaretler insanın ilkin yitimlilikle bağlantılı olarak işleyen bir *olumsuzlamaya* ikincil olarak da gene bu yitimliliğe bağlı olarak işleyen ve yerini kökenin *boşluğunda* bulan bir *olumlamaya* uğramasına, böyle bir olanaklılığa maruz kalmasına neden olur. Erosun ima ettiği eksiklik sevenle sevilenin yürüttüğü ilişkinin diyalektik karakterinde açığa çıkar: *Diya-logos* kökenindeki mutlak ve *olumsuz boşluğun* neden olduğu bir sonuç olarak ilişkinin taraflarının bu boşlukla karşılaşmalarının *olumlu* ve yaratıcı yoludur. Bununla birlikte *diya-logotik* olanaklılığın açığa çıkardığı değişmez hakikat kendi *boşluğuyla* karşılaşan öznenin onu o yapan bu kurucu işleyişten hiçbir şekilde kurtulamayacağı hakikatidir; çünkü insan olmakla yitimli olmak aynı şeydir ve bu bağlamda Platon'un da Sokrates'e söylediği gibi felsefeyle uğraşmak aslında tanrısal bir doğaya ulaşmak anlamında kendi kendisiyle çelişik bir olanaksızlığın insan tarafından gerçekleştirilmeye çalışılması anlamına gelir. (Şölen, 204a) Bu bağlamda "Diyalogların nihai amacı insanın yitimliliğinden/eksikliğinden kurulu karmaşık yazgısını ortaya koymaktır." (Rosen, 1999:201) Bu karmaşık yazgı parçalanmışlığının ifadesi olan yitimliliğini alt etmeye çalışan ve bunu bilgelik *arzusu* olarak felsefe yolu ile yetkinliğe ve ölümsüzlüğe ulaşarak yapmaya çalışan ve böylece sınır bir varoluş görüntüsü sergileyen insanın doldurulamaz bir boşluğun üzerinde devinen erotik doğasıyla olanaklı olur. "Felsefi girişim, erotik aracılığıyla, tek olarak, bütüne ulaşmaya çabalar. Şüphesiz bu girişim başarısızlığa uğramaya yazgılıdır; fakat olanaksız başarıma çabasında uğranılan kesin yenilgi bile peşinde olunanın, verilen uğraşın yaşamların en soylusu olduğu gerçeğini değiştirmez; işte bu nedenle insanın erotik durumunun en yüksek açılımı olarak felsefe trajiktir." (Hyland, 1995:126) Felsefi etkinliğin trajik olmasının altında bu etkinliğin merkezindeki *sözün* yapısının hiçbir zaman tanrısal yetkinliğe denk düşen bütüncül ve devinimsiz bir doğaya sahip olamayacak olması yatar. Bu bağlamda kökene denk gelen tanrısal alan insanın trajik varoluşunun tersine mutluluğun, bütünlüğün alanıdır: Yitimli insan onu tanrı değil de insan kılan eksikliği içinde devinimsel doğasını gerçekleştirerek bilgelik yolunda ilerleyerek bir bakıma kutsallığa, dilin sınırları dışında kalanın alanına yaklaşmış olur; başka bir deyişle: "Üretici etkinlik ölümlülerin kutsal duruma yakınlığı olarak

yorumlanır (Şölen, 208b3) Haz ilkesinin alanıyla kökenin kapatılamaz *aralığında* bulunan özne boşluğun sağladığı aşkınsal olanaklılığıyla -yitip giden devinimselliğin alanında- bir bakıma yokluktaki varlığa yer açar: “Eros’un bir daimon olarak işlemesiyle oluşum yoklukta çözülmekten kurtulur; fakat aynı işleyiş onun ideayla/özle birleşmesini de engeller.”(Rosen, 1999:229) Bu birleşememe, hep ayrı kalma olgusu varoluşun merkezinde yer alan ve insanın yazgısı olan ama böylece devinimi sağlayan çelişik durumun ifadesi olarak yorumlanabilir. Böylece Platon’da doğuşun ve bozuluşun alanına ait olmasıyla eksikliğin ifadesi olarak işleyen eros, güzellikten yoksun olmanın ve onu oluşun sınırları dışında ya da ötesinde aramanın ifadesidir. Bu bağlamda söz konusu olan “erosun doğmamış/oluşmamış olana yönelmesidir.” (Rosen, 1999:246) Doğmamış ve oluşmamış olan, mutlak mevcudiyeti bakımından hiçliğe, kökensel boşluğa denk gelir. Bu bağlamda özünde erosun olduğu Platoncu varoluş, hiç olmamış olan anlamında hiçlikle kurduğu ilişki bağlamında belirlenir. Platonik diyalogun Şölen’de Diotima üzerinden Sokrates aracılığıyla gösterdiği, öznenin oluşun ve bozuluşun alanıyla, olanaksızlığın alanı olarak yetkinliğin alanında, bu iki farklı hiçliğin arasında yer alan bir varoluş olduğu biçiminde özetlenebilir. Özne eksikliğin işareti olan oluşun ve bozuluşun alanına doğmakla zaten ölüme doğar; ama aynı zamanda eksik doğasının bir etkisi olarak oluşun ve bozuluşun, yani simgeselin alanında çıkışa gayret ederek de yetkinliğin alanına girişin olanağını taşır; yetkinlikse oluşmamış olanın, mutlak durağanlığın alanı olarak hiçliğin bir ifadesidir ve erotik varoluş boşluk olan özünü iki ucunu hiçliğin, boşluğun belirlediği böylesi bir ikili alan arasında yer alan bir öznedeki gerçekleştirir. Özünü boşluğun belirlediği bu öznenin olanaksızın alanıyla girdiği ilişki tamamlanamayacak, arası kapatılamayacak, yetkinlikten uzak bir ilişki karakterinde olmasıyla sözcüğün kesintiye uğradığı ve öznenin kendi bilincine mutlak anlamda varamadığı bir ilişki(sizlik) olarak gerçekleşir. İki tür hiçliğin, iki tür ölümün arasında yer alan, özünü boşluğun doldurduğu insan varoluşu, *kökenin* alanı olarak düşünülebilecek yetkinliğin alanıyla ilişkisinde hakikate ulaşmasını olanaklı kılacak yolu *söze* yol açan mutlak bir sessizliğin alanında bulur. *Kökenin* alanı *sözü* olanaklı kılan sessizliğin alanıdır ve aynı *köken* kendini *sözde* göstermektedir. Diyaloglar bu anlamda *sözden* sessizliğe dönüşün, *Köken*’i/ *İdea*’yı *sözde* yakalamaya, bir an da olsa görmeye çalışmanın ya da olanaksız yönelmenin ifadesidir ve olanaksız başarıma uğraşısı insanın önü sıra yeni olanaklılıkların, olanak ufuklarının açılımını getirir. Yeni olanak ufuklarının açılımıysa felsefeye, felsefeye yazgılı erotik ve *diya-logotik* bir varoluşa işaret eder. Böylesi bir deneyim aracılığıyla insanın sessizliğin ima ettiği kökeni paradoksal bir biçimde *tekrar etmesinin* yolu açılır. Diyalog, merkezinde *sözün* döndüğü ama sözü de önceleyen *boşluğun* üzerinde yükselen ve bu anlamda

hakikatin peşinde giden öznelere kendi ölümlü özlere gerçekleştirilmesine olanak sağlayan ve insanın kendi olumsuz temeliyle karşılaşmasına izin veren varoluşsal bir işleyiş olarak Platon'un düşüncesinde yerini alır. Ölümlü özünü Ö/öteki dolayımında gerçekleştiren ve bu sırada kendi kendini kuran erotik var oluş kendi temeline geçişi olanaksız kılan varoluşuyla, sürekliliği olan bir arayışa yazgılanarak felsefeyle, bilgeliğin arzusuyla olan yitimli ama bitimsiz ilişkisini "mutlak" kılar.

KAYNAKÇA

- Allen Miler, Paul, *Postmodern Spiritual Practices*, Columbus, The Ohio State University, 2007
- Griswold, Charles L. Jr., *Self-Knowledge in Platos Phaedrus*, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1996
- Hyland, Drew, A., *Finitude and Transcendence in the Platonic Dialogues*, Albany, State University of New York Press, 1995
- Hyland, Drew, A., *Plato and the Question of Beauty*, Bloomington&Indianapolis, Indiana University Press, 2008
- Platon, *Şölen*, Çeviren: Cenap Karakaya, İstanbul, Sosyal Yayınları, 2000
- Platon, *Devlet*, Çeviren: Hüseyin Demirhan, İstanbul, Sosyal Yayınları, 2002
- Platon, *Timaios*, Çeviren: Erol Güney/Lütfi Ay, İstanbul, Sosyal Yayınları, 2001
- Plato, *Collected Dialogues*, Edited by Edith Hamilton and Huntington Cairns, New Jersey, Princeton University Press, 2005
- Rosen, Stanley, *Plato's Symposium*, South Bend, Indiana, St. Augustine Press, 1999
- Rosler, Isaac B., *Eros Revisited, Love for the Indeterminate Other*, United Kingdom, Lexington Books, 2007

Sallis John, *Being and Logos, Reading the Platonic Dialogues*,
Bloomington&IndianaPolis, Indiana University Press,1996

Scott,Gary Alan-Welton, William A., *Erotic Wisdom, Philosophy and
Intermediacy in Plato's Symposium*, Albany, State University of New York
Press, 2008